

Łódź, dnia 2 listopada 2020 r.

dr hab. Edyta Pietrzak prof. PŁ
Instytut Nauk Społecznych i Zarządzania Technologiami
Politechnika Łódzka

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Igi Leszczyńskiej pt. *Koncepcja systemu bezpieczeństwa socjalnego Polski w uwzględnieniu zjawiska prekariatu* przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Bogusława Jagusiaka na Wydziale Bezpieczeństwa, Logistyki i Zarządzania Wojskowej Akademii Technicznej

Przedłożona do recenzji rozprawa obejmuje w swej części merytorycznej wstęp, pięć rozdziałów oraz zakończenie i zawiera się w 168 stronach. Część uzupełniającą stanowi bibliografia, załączniki, wykaz rysunków, wykaz tabel, kwestionariusz wywiadu oraz wywiady eksperckie, tak że całość rozprawy doktorskiej obejmująca część merytoryczną i uzupełniającą zawiera się na 251 stronach.

Recenzja została przygotowana na podstawie pisma Przewodniczącego Rady Dyscypliny Naukowej „Nauki o Bezpieczeństwie” WAT, płk dr hab. Szymona Mitkowa prof. WAT. Zgodnie z wymogami ustawowymi¹ rozprawa doktorska przygotowana pod opieką promotora powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

¹ Art. 187.1. 2. Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. prawo o szkolnictwie wyższym i nauce., Dz. U. 2018, poz.1668.

Uwzględniając te wskazania w ocenie pracy doktorskiej mgr Igi Leszczyńskiej przyjęte zostały następujące kryteria:

- Ocena oryginalnego rozwiązania problemu badawczego.
- Ocena ogólnej wiedzy teoretycznej autorki w dyscyplinie nauka o bezpieczeństwie.
- Ocena umiejętności autorki do prowadzenia samodzielnych badań naukowych.

By dokonać oceny powyższych aspektów należy również odnieść się do zagadnień takich jak wybór tematu oraz znaczenie podjętej tematyki, cel pracy i hipotezy badawcze, metodologia badań, czy struktura rozprawy.

Ocena oryginalnego rozwiązania problemu badawczego

Pani magister Iga Leszczyńska uczyniła przedmiotem swojej dysertacji doktorskiej ważny, złożony i nie przedstawiony dotychczas w takim ujęciu, problem badawczy. Mieści się on w obszarze badań nad bezpieczeństwem, co więcej daje okazję do przeprowadzenia analiz mających istotny wpływ na ustalenia teoretyczne z zakresu nauk o bezpieczeństwie. Dlatego należy wysoko ocenić wybór tematu pracy i pogratulować Autorce pracy jak i jej promotorowi prof. dr hab. Bogusławowi Jagusiakowi.

W dobie wszechobecných kryzysów ostatnich lat oraz rozprzestrzeniającego się ryzyka tworzącego, zgodnie z ujęciem Ulricha Becka, społeczeństwo ryzyka, wszyscy staliśmy się członkami globalnej wspólnoty niebezpieczeństw, a nasze samopoczucie determinowane jest przez lęk. Wartość bezpieczeństwa stała się dziś zatem światowym publicznie zorganizowanym dobrem konsumpcyjnym. W związku z powyższym powszechnie obserwować możemy proces demokratyzacji ryzyka, którego jednym z elementów jest także wybrana przez doktorantkę na obszar badań prekaryzacja społeczeństwa. Jest to zatem obszar niezwykle aktualny i istotny, a jego wagę wzmacniają jeszcze zjawiska antropocenu i virocenu, z którymi współczesne społeczeństwa także muszą się zmagać i które to zjawiska również skutkują rozrastaniem się klasy prekariatu. Z powyższych powodów ocenę wyboru obszaru badawczego należy ocenić jednoznacznie pozytywnie.

Trzeba jednak zauważyć, że temat pracy formułowany jest w taki sposób, że dominująca jest w nim koncepcja bezpieczeństwa socjalnego Polski, a zjawisko prekariatu stanowi jej uzupełnienie i rozszerzenie. Natomiast w strukturze pracy zawarte są trzy rozdziały poświęcone zjawisku prekariatu, a tylko jeden poświęcony bezpieczeństwu socjalnemu oraz jeden wspólny dla prekariatu i koncepcji bezpieczeństwa. Także cel pracy pokazuje, że tytuł powinien brzmieć raczej „Zjawisko prekariatu jako element koncepcji bezpieczeństwa socjalnego Polski”.

Oceniając umiejętność postawienia i rozwiązania problemu badawczego należy odnieść się do celu jaki stawia sobie badaczka. W rozdziale pierwszym poświęconym zagadnieniom metodologicznym Iga Leszczyńska wyraźnie przedstawia, że głównym celem pracy jest opracowanie koncepcji usprawnienia systemu bezpieczeństwa socjalnego Rzeczypospolitej Polskiej, pod kątem uwzględnienia w nim zjawiska prekariatu, które do tej pory uwzględnione nie było na wystarczającym poziomie (s. 16). Prekaryzacja, jak zauważa Autorka, niesie za sobą zagrożenie dla bezpieczeństwa socjalnego. Doktorantka uzasadnia także celowość podjęcia badań nad prekariatem i umieszcza je precyzyjnie w ramach studiów nad bezpieczeństwem oraz rozwija cel główny czterema celami szczegółowymi odnoszącymi się do konceptualizacji prekariatu, uzasadnienia jego występowania w Polsce, charakterystyki zagrożeń bezpieczeństwa socjalnego oraz pokazania korelacji istnienia prekariatu z koncepcją bezpieczeństwa RP. Wszystko to świadczy, że podjęte badania nie pozostają bez wpływu na rozwój dyscypliny nauk o bezpieczeństwie i poszerzają perspektywę i naukowy namysł nad problemem, a tym samym stanowią oryginalną propozycję teoretyczną i metodologiczną w badaniach nad bezpieczeństwem socjalnym Polski.

Ocena ogólnej wiedzy teoretycznej autorki w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie

Recenzowana rozprawa, podejmująca zagadnienie prekariatu w systemie bezpieczeństwa socjalnego Polski może być jak najbardziej przypisana do nauk o bezpieczeństwie. Temat zawiera się bowiem w pełni w zakresie dyscypliny. Co do oceny doboru ram teoretycznych i konsekwencji ich zastosowania w dysertacji, należy zauważyć, że są one jak najbardziej poprawnie dobrane i wykorzystane, a następnie odnoszą się także do wyników przeprowadzonych przez magister Leszczyńską badań empirycznych.

Szczególnie interesujący i wartościowy z punktu widzenia prezentacji wiedzy Doktorantki w zakresie nauk o bezpieczeństwie jest rozdział czwarty dysertacji. Przedstawiona jest w nim szczegółowa analiza relacji między kategorią prekariatu i kategorią bezpieczeństwa socjalnego z wyraźnym rozdzieleniem jej od kategorii bezpieczeństwa społecznego, co świadczy o dobrej orientacji w wybranej dyscyplinie badawczej.

Również zawarty w rozprawie przegląd literatury świadczy o przypisaniu jej do nauki o bezpieczeństwie. Poza pracami z zakresu dyscypliny, Autorka korzysta jednak również z literatury z zakresu szeroko pojętych nauk społecznych, głównie socjologicznej, wszak koncepcja prekariatu powstała w ramach socjologii, ale także nauk o polityce, filozofii polityki czy ekonomii, co czyni dysertację dojrzałą i bardziej wartościową merytorycznie. Należy jednak zauważyć, że cytowane pozycje są głównie polskojęzyczne, co może budzić zdziwienie biorąc pod uwagę jak popularną jest koncepcja prekariatu i jak wiele badań na jej temat powstało. Zamieszczona w bibliografii polskojęzyczna literatura przedmiotu mogłaby zawierać jeszcze pozycje takie jak:

- Domański Z. (2016) Prekariat a bezpieczeństwo społeczne, „Journal of Modern Science” nr 3/30.
- Kamińska A. (2016) Prekariat jako zagrożenie bezpieczeństwa światowego na przełomie XX i XXI wieku, „Chorzowskie Studia Politologiczne” nr 11.
- Kiersztyn A. (2014) Prekariat i postawy obywatelskie Polaków, „Polityka Społeczna”, nr 4.

Ocena umiejętności autorki do prowadzenia samodzielnych badań naukowych

Doktorantka decyduje się na przyjęcie struktury dysertacji opartej na pięciu rozdziałach poprzedzonych wstępem, a zakończonych wnioskami i zakończeniem. Ów wstęp jest dość skąpy, a zwyczajowo zawierane w nim informacje w tym wypadku znajdują się w rozdziale pierwszym wraz z kwestiami dotyczącymi metodologii badań i szczegółowo określonych problemów i zakresów badawczych, celu, hipotezy oraz problemów badawczych i krytycznej analizie literatury. Rozdział drugi to hermeneutyczna i fenomenologiczna analiza zjawiska prakariatu z odniesieniem do etymologii, definicji i genezy zjawiska. Mam tu uwagi dotyczące konceptualizacji pojęcia prekariatu przez Doktorantkę.

W niektórych miejscach rozprawy, np. w abstrakcie, wstępie i pierwszym rozdziale pojęcie to określane jest mianem zjawiska, następnie w rozdziale drugim, zatytułowanym zresztą „Istota zjawiska prekariatu: Autorka podaje, że prekariat może być postrzegany trojako: jako stan cechujący się niepewnością życia, jako proces przyczyniający się do destabilizacji bezpieczeństwa oraz jako zjawisko mające negatywny wydźwięk na rynku pracy i w sferze publicznej (s. 31).

Tymczasem sam Guy Standing o prekariacie pisze, że jest to „klasa społeczna w trakcie tworzenia”, a polska literatura przedmiotu określa go także mianem zjawiska występującego na rynku pracy. Można zatem odnieść wrażenie, że Autorka nie do końca przemyślała opisywane zagadnienia w formie definicyjnej i semantycznej, gdyż używa niekonsekwentnego języka. Z drugiej strony zauważyć należy, że w dysertacji owa proponowana w literaturze analiza prekariatu rozszerzona została na obszar nauk o bezpieczeństwie, co jest ewidentną zaletą pracy. Rozdział trzeci poświęcony jest polskiej recepcji i deskrypcji prekariatu w odniesieniu do uwarunkowań ekonomiczno-społecznych, systemu edukacji, rynku pracy i ochrony zdrowia. Dokonana jest w tym rozdziale także charakterystyka prekariuszy oraz zaprezentowane dane wskazujące na rozmiary tej klasy społecznej w Polsce. W rozdziale czwartym rozstrzygany jest problem badawczy dysertacji zawierający się w pytaniu: w jakim stopniu prekariat wpływa na bezpieczeństwo socjalne Polski? Przedstawione są tu również zależności między zjawiskiem prekariatu a bezpieczeństwem socjalnym państwa. Rozdział piąty poświęcony wypracowaniu koncepcji usprawnienia systemu bezpieczeństwa socjalnego Polski z uwzględnieniem prekariatu. Do rozważań nad tą koncepcją włączono opinie ekspertów.

Odnosząc się do zastosowanego w dysertacji namysłu metodologicznego, zauważyć należy, iż praca ma charakter teoretyczno-empiryczny. Wraz z celem badawczym rozprawy przedstawione jest pytanie badawcze: w jakim stopniu prekariat wpływa na bezpieczeństwo socjalne Polski? Następnie staje się ono podstawą do zbudowania hipotezy badawczej, iż proces prekaryzacji społeczeństwa silnie wpływa na bezpieczeństwo socjalne Polski, gdyż przyczynia się do destabilizacji poczucia bezpieczeństwa poszczególnych jednostek oraz całych grup społecznych. Hipoteza główna wzmocniona jest następnie pięcioma hipotezami szczegółowymi oraz obwarowana prawidłowo zidentyfikowanymi i zdefiniowanymi ograniczeniami badawczymi.

Autorka zawarła w pracy także krytyczną analizę wykorzystanej literatury przedmiotu, w której odnosi się do najważniejszych pozycji powstałych w temacie dysertacji. W celu odpowiedzi na pytania badawcze i zweryfikowania hipotezy, magister Iga Leszczyńska świadomie wybrała odpowiednie do tego celu i poprawnie zastosowane metody badawcze. Do części teoretycznej zastosowała analizę i syntezę literatury oraz dokumentów. Nie nazwała jednak metod, z których skorzystała, nie odwołała się metody historycznej, a tym bardziej do podanej z nazwy w rozdziale drugim analizy fenomenologicznej i hermeneutycznej. W części empirycznej skorzystała z metody sondażu diagnostycznego, wywiadu eksperckiego i analizy SWOT.

Z recenzenckiego obowiązku trzeba również zauważyć, że w dysertacji zdarzają się pewne niezręczności jak jednozdaniowe akapity (s. 59) lub nie do końca zrozumiałe fragmenty wynikające prawdopodobnie z braku precyzji językowej i stylistycznej, np. (s. 10) „Dzięki temu, iż praca jest opracowywana w naukach społecznych, a konkretniej w naukach o bezpieczeństwie, najpełniej da się określić doświadczenia prekariuszy oraz wykazać jak ważne dla życia i egzystencji ludzi jest stabilność i poczucie bezpieczeństwa socjalnego”, lub „Kończąc pisanie pracy, Polska była w czasie kryzysu” (s. 169). Można znaleźć w pracy także liczne przykłady nienaukowego języka potocznego i kolokwializmy typu „koło nosa” (s. 131), „coś na zasadzie (s. 156), „strzał w kolano” (s.158). Ponadto pojawiają się także niekonsekwencje w zapisie przypisów, czasem podawany jest tylko link internetowy bez opisu bibliograficznego (s. 44), gdy kilka stron wcześniej to samo źródło zapisane jest w pełni poprawnie. Podobnie rzecz ma się z fragmentami, w których brak jest powołania się na źródła i odwołań do przeprowadzonych badań (s. 158).

Uwagi natury ogólnej

Chciałabym zwrócić uwagę na te zagadnienia, które zostały przedstawione w pracy magister Igi Leszczyńskiej w sposób oryginalny, często stanowiący rozwinięcie tematyki podejmowanej dotychczas szerzej w literaturze przedmiotu, albo też są po prostu ważne podkreślenia. Są to głównie wnioski wynikające z badań, wśród których za najważniejsze uznać można:

- Państwo powinno dążyć do rozwoju społeczeństwa nie bojącego się o swoją przyszłość, będącego wspólnotą, a nie podzielonymi grupami, które nie są w stanie przedłożyć interesów wspólnych nad swoje dobro i które nie żyje w ciągłej niepewności o jutro.

- Prekaryzacja życia społecznego wpływa na bezpieczeństwo socjalne państwa, jak i poszczególnych obywateli w aspektach zawodowych, społecznych i zdrowotnych.

- Im większe nierówności społeczne i ekonomiczne oraz im więcej niepewności i niestabilności, tym bardziej niezadowolone i sfrustrowane społeczeństwo przekładające się wprost na destabilizację państwa.

Prezentując różne stanowiska występujące w literaturze oraz analizując problem prekaryzacji społeczeństwa jako elementu systemu bezpieczeństwa socjalnego RP Doktorantka stara się jednocześnie prezentować własny punkt widzenia dotyczący omawianych kwestii, co należy ocenić pozytywnie. W związku kilkoma niepewnościami, które pojawiają się podczas czytania rozprawy chciałabym sformułować wobec Autorki następujące pytania:

- W propozycjach rozwiązań w obszarze bezpieczeństwa społecznego powstałych na podstawie badań proponuje Pani relokację pieniędzy w programach socjalnych na zapewnienie nauki i rozwoju dzieci. Jednocześnie w rozdziale drugim i czwartym pisze Pani, że przedstawicielami prekariatu są młodzi, dobrze wykształceni ludzie. Czy edukacja zatem nie uchroniła ich przed prekaryzacją. Czy zatem to nie edukacja a całościowe rozwiązania systemowe mogą poprawić ich sytuację?

- Skoro, jak Autorka pisze we wnioskach, proces prekaryzacji postępuje, gdyż państwa narodowe nie są w stanie chronić obywateli przed siłą rynków kapitałowych i międzynarodowych korporacji (s. 162), to jak wniosek ten ma się do celu pracy i proponowanych przez nią wyżej rekomendacji i rozwiązań w obszarze bezpieczeństwa społecznego?

- W rozprawie Autorka wielokrotnie odnosi się do pandemii koronawirusa Covid-19. Jak zatem, zdaniem Autorki, dalszy rozwój pandemii i jej kolejne fale mogą wpłynąć na polskich prekariuszy, a tym samym na bezpieczeństwo państwa?

Konkluzje

Całościowa ocena rozprawy doktorskiej Pani magister Igi Leszczyńskiej prowadzi do konkluzji, że poszerza ona stan wiedzy w zakresie nauki o bezpieczeństwie. Doktorantka wykazała się umiejętnością oryginalnego formułowania i rozwiązanie problemu badawczego oraz ogólną wiedzą teoretyczną w zakresie nauk o bezpieczeństwie. Praca wykazuje także, że posiada ona umiejętność prowadzenia samodzielnych badań naukowych.

Uznaję zatem, że recenzowana rozprawa spełnia ustawowe wymagania i może stanowić podstawę do nadania stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie. Wnoszę o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

dr hab. Edyta Pietrzak prof. PŁ

Instytut Nauk Społecznych i Zarządzania Technologiami
Politechnika Łódzka